

Eliz ikastetxeetako aldizkariak

Hain gutxi aipatua den eta, bestalde, *Jakin* aldizkariaren bizitzan zehar hain erabakiorra gertatu den kulturgintza oparo baten berri eman nahi dugu hemen. *Jakin*-ek, aldizkari gisa bakarka hartuta, baduke segurki bere nortasun berezia, garaikide zaizkion beste aldizkarietatik bereizteko hainbat autonomia alegia. Baina, une berean, *Jakin*-en nortasun horrek, bere lekuan ulertua izan dadin, beraren inguruan edo, nahiago bada, itzalean loratu zen kultur mugimendu indartsu baten ekarria kontutan hartzea eskatzen du. Gerraondoko euskarazko literatura idatzian epe ohargarria markatzen duen mugimendu hori Euskal Herrian zehar barreiatuak aurkitzen diren komentuetxe eta apezgaitegietan zehazten da batipat, *Jakin* hainbat urtez Arantzazun mamitzen den bezalaxe.

Horixe da, bada, egin nahi genukeena: ezagutzen ez delako edo, agian, ezagutzera emateko amorratorik egon ez delako, isiltasunera kondenaturik zegoen kolektibo horri bere hitza eman, justiziaz tokatzen zaiona hain zuzen; apala izanik ere, bere umiltasun horretan arras positiboak erizten diegu zifrek erakusten dituzten emaitzei. Ezjakintasunari mututasuna joango zaiolakoan idazten ditugu orrialde hauek.

Zifren kontua aipatu denez, datu-bilketa nola egin den esan beharrean gaude. Geure lanerako behar genituen datuak biltzeko, hiru inkesta-mota¹ bidali ziren *Gure Izarra*, *Erein*, *Gogoz*, *Arnas*, *Laiaketan*, *Ekin* etab. argitaratzen ziren komentuetxeetara². Iturri horietatik jasotako datuetan oinarritu gara.

Irakurle ohartuak berehalaxe ikusiko duenez, zenbait aldizkari, adibidez, Oña-ko ikasle jesuiten *Ekin*, Lazkaoko beneditarren *Jaunaren Deia*, fraile eta apezgaien *EHA* etab. ez dira sartzen azterketa honetan. Zergatik

kanpoan? Erantzun behartuak, batetik gertaerak konstatzera eta, bestetik, erizpideak zorroztera garamatza.

Ekin aldizkariaren berririk ez badator, berari buruzko daturik eza izan da horren arrazoi bakarra³. *Jaunaren Deia*-ren kasua besterik da. Aldizkari hau beste aldizkari horien textuinguru beretsuan kokatzen bada ere, berezitasun propioak dituela eta, ondorioz, beste kultur barruti batean, agian autonomoan, aztertzea legokiokela iruditua zaigu. *Jaunaren Deia*-k beste aldizkariak ez bezalako ezaugarriak dituela esan dugu arestian. Eta halaxe da, izan: lankidetzaren prestakuntzari dagokionez, hain luma prestatuek eskuhartzen dute eta hemen, aldiz, ikasleek soilik; idazle-goaren jatorriari dagokionez, hark kanpoko lankideak ere biltzen dituen bitartean, hauek norbere kongregazio edo ordenakoak bakarrik inguratzen dituzte; hura oraindik emanean dago, hauek desagerturik dira.

Marka horiek aski adierazgarriak dirateke, noski, zein erizpidek gidatu gaituzten galdezka letorkeena kontura dadin nondik nora goazen.

Eta EHA (Euskal-Herriko-Apaizgaiak), zer? Izenak berak adierazten duenez, lehenik eta batipat, Euskal Herriko apezgai eta frailegaien asmoak bateratu nahirik sorturiko kultur mugimendua izan genuen. Mugimendu horren barruan zeuden lehen aipatu diren komentuetxeetako frailegaiak, halaber Donostia, Derio eta Iruñeko apezgaiak; Arabakorik ez, hala ere. Talde horren bihotza Donostiako seminarioan zegoen kokaturik. Probinzia, komentuetxe eta seminarioen gainetik joanez, guztien ahalegin lokalistik gaudituz nahiak eta beharrak eragindako mugimendu honek urte pare bat iraun zuen ozta-ozta, hots, 1965.etik 1967.era⁴. Euskararen beharrak bateratzen dituen zenbait ikasleren dokumentu idatzia da EHA, talde kezkatu baten denbora laburreko arnasa, bere talde-lana orrialde sendo eta jarraitutan umotzera heldu ez zen desira hegakor baten ispilu publikoa. Ez gehiago. Laburki esanda: EHA-k ez zuen lortu komentuetxeetako aldizkariak zenbait urte lehenagotik zekarten ez aupadarik, ez iraupenik. Zentzu honetan, bada, EHA-ren izpirituak ez zuen beretu *Arnas* edo *Gure Izarra* baten gorputzik. Textu-masa hori falta zaiolako geratu da, hain zuzen, azterketatik at. Dena dela, eta datu honek nahiko bitxia dirudi, apezgaitegietan ez da ezagutzen komentuetako lan-talderik. Bakarkako lanak, bai, badaude; kolektiborik, oso gutxi. Derioko zein Donostiako seminarioak oraindik berriki eraikiak izanak izango du behar bada berrikusirik. Dena dela, fenomeno horren zergatikoak arakatzek mereziko luke aparteko arretarik.

Eta honenbestez, zedarriturik uzten dugu, ustez behintzat, geure iker-eremuaren nondik norainokoa. Jarraiko bost aldizkariok izango dira, bada, aztertuko ditugunak: frantziskotarren *Gure Izarra*, pasiotarren *Laiaketan*, sakramentinoen *Arnas*, laterandarren *Erein* eta karmeldarren *Gogoz*. Azkenean, aldizkari guzti hauetatzen zenbait datu eman ondoan, *Gure Izarra* hurbilgotik aztertuzera pasatuko gara. *Gure Izarra*-renganako trataera berezi hori, berorrek *Jakin*-en baitan izan duen eragin apartekoaren amoretan egiten da.

1. Erlijioso-aldizkarien ezaugarri nagusiak

Aldizkari hauek argitaratu ziren garaian bazen, *Jakin*-en salbuespenaz gain, erlijiosoek zuzenduriko eta euskara hutsean idatziriko beste aldizkariak ere, besteak beste: *Anaitasuna* eta *Zeruko Argia*. Alderdi horretatik begiratuta, aldizkari hauek ez zekarkioten berritasunik gerraondoko euskal literaturari, sektore bereko beste langile batzu hor bait zeuden. Zertan datza, bada, aldizkari hauen inguruan gorpuzten den kultur mugimenduari aitortu nahi geniokeen berezitasuna? Aldizkari hauek eskaintzen ote dute kultur mugimendu hau talde kolektibo homogeno gisa mugatu ahal izateko hainbat elementu?

Guzti honek aldizkari hauen baitan atzeman daitezkeen ezaugarri nagusien atzetik ehizan abiatzea eskatzen du.

1.1. Komentualak dira.

Egia da, 1950.etik 1974.era urte-tarte haundi xamarra dago eta epe zabal horren barruan eboluziorik ezagutu da eliz pentsamenduan. Bestalde, *Gure Izarra* izan ezik, beste laurak 1960.eko hamarkada inguruokoa ditugu, Vatikanoko II-aren atarian sortu eta haize berritzailearen freskotasuna somatzen zen garaian garatu zirenak, hain zuzen.

Hala ere, aldizkari bakoitzaren baitan egon daitezkeen pentsamolde-aldaketa guztien gainera, bakoitzak daroma garai horretako komentuetxeek duten marka berezia, bere-berea. *Gure Izarra* Oliten, *Laiaketan* Urretxun, *Arnas* Areatzan, *Erein* Oñatin eta *Gogoz* Begoñan, geografiaren aldetik bertako ikasleak elkarrengandik nahiko urrundurik aurkitzen bada ere, buru-egituraren aldetik ezin hurbilago zeudela esango genuke. Nondik datorkien gizarte-bizitzari buruzko jarreraren komuntasuna?

Beste zenbait arrazoren eragina ukatu gabe, uste dugunez, komentualak izatetik. Aldizkariok, hitzaren zentzu hertsian, eta batipat beraien kultur adierazpenean, komentukume naturalak dira, harrizko komentuak berea duen kultur giroan gorpuztuak alegia.

Komentuetxeak, batetik, halako autonomia aski nabarmena gordetzen du herri jakin batetako hirigintzaren barruan. Azkenaldiko hirigintza basak etxez inguratu xamaturik daukan arren, gehienetan herritik bertatik zerbait aldendurik aurkitzen da, baratzaz eta hormaz ongi inguratuta. Eta kanpokaldeko itxura honek berak bere inguruko mundutik ebakita bezala uzten ditu barrukoak, bereziki pastoralgintzako harremanik ez duten ikasleak, bi giza-komunitate desberdin bailiran: zu han eta gu hemen, zu mundukoa eta gu komentukoak.

Erlijiosoa komentuaren kanpoko arkitekturaren aldetik kulturalki baldintzaturik dagoela esan badugu, barne-egituraren aldetik areago dagokeela esatera ausartuko ginatke. Beti komunitatean bizi da; ohizko iharduerak, egunero ordu beretsutan errepikatzen direnak, beste erlijiosoki-deekin batera egiten ditu. Guztien gainera, disziplina da kapitana pilotu eta hari behar zaio obeditu. Bizigiro hau ezin hobekiago prestatzen da

talde-lanetarako aurre-baldintzak sortzeko. Eta komentuetan aldizkariak sortu badira eta seminarioetan ez, barne-egitura honen nolakoak fenomeno horretan zerikusirik ba ote duen galdetzea ez litzateke behar bada lekuz kanpo egongo. Seminaristen eta erlijiosoen ikasle-egoera gauza askotan antzekoa edo berdina izanik ere, seminarioetako bizi-erregelamenduak, erlijiosoenarekin konparatuz gero, leku gehiago, dexentez gehiago, eskaintzen dio norberaren askatasunari, ez kanpora begira bakarrik, baita barrura begira ere.

Horregatik, indibidualtasuna indartuz doan heinean doake ahulduz kolektibitate-zentzua ere. Eta aldizkari komentualak zerbait badira, lehen-lehenik lan kolektibo baten fruitu emankor dira, izpiritu horrek bizi-bizirik bait dirau aldizkari horiek sortu eta bideratu zituztenen artean. *Arnas*-ek, lehen zenbakiko hitzaurrean, hala dakar:

«*Arnas* ez dezu errebista, ez; lan metatze bat baño ez da».

Laiaketan-ek, talde-lanaren garrantzia bereziki azpimarkatu nahirik, izena bera elkarrekiko lana adierazten duen nekazal tresnatik jasoa du:

«Laiaketa, lur arrotzea da. Askoren indarrak alkarturik egiten dan lana»⁵.

1.2. Ikasleen aldizkariak dira.

Ikasleek beren kabuz lantzen zituzten artikulua dotoz. Idazlegoa, eskuarki, ikasleetara bakarrik mugatzen da. *Gure Izarra* Oliteko filosofi ikasle frantziskotarrek ateratzen dute; *Laiaketan*, Urretxuko teologiako ikasle pasiotarrek bakarrik 1966.eko iraila arte eta hortik aurrera filosofoek eta teologoek batera; *Arnas*, filosofoek eta teologoek Areatzan, beti batera; *Erein*-en idazle-eremua zabalagoa da, zeren hor, nahiz eta filosofoak eta teologoak izan gehienik idazten zutenak, neurri apalago batetan nobizioek eta apezitutakoek ere (hauen artean Bedita Larrakoetxea, Alfonso Urkidi, Jon Oleaga eta Patxi Lasak) eskuhartzen bait zuten; *Gogoz*-en, orobat, nobizio, filosofo eta teologoak ez ezik, nobiziadu-aurrekoak ere lankide ziren. Textu honetan irakur daitekeenez, leku askotatik zetorkion lankidetzatza *Gogoz*-i, hasieratik bertatik gainera:

«Pozez artzen ditugu ba, Zornotza-ko gure anaitxoan xorta ttiki oiek, biribil eta polittak, orri auetan sartzeko. Villafranca-n eta Larrean ere anai koxkorak badauzkagu ta euskeraz politto dakitenak. Erroma-n ere bai, ainbat anai gogoratuak... Arrobi danetako gaia nai gendukenarren, auek, tamalez, gaurkoan ixillik geratu zaizkigu. Markiña-tarren eta Gazteiz-koen bultzada sendoak atera gaitu oraingoan betiko lo-zorro epeletik, *Gogoz* ateratzera»⁶.

Idazlegoaren ikasketa-mailaren baremoa aldizkari batzutatik bestetara zerbait aldatzen bada ere, guztiek daramate soinean zigilu beraren seinalea, hots, ikasleen aldizkariak izatearena.

13. Aldizkari bakoitzak du bere historiaurrea

Bestela esanda: ez dira hutsetik bapatean sortutakoak, aurreko urteetatik emeki-emeki indartzenago zetorren euskalzaletasunaren adierazle baizik. Euskara hutsean landutako aldizkari hauek, *Erein*-en kasuan ez beste gutzietan, bi hizkuntzatan edo bakarrean argitaratzen ziren anaia zaharragoak zituzten, erdaraz trebeagoak euskaraz baino.

Aldizkari bakoitzaren atariko historikoa zehaztuz, esan dezagun *Arnas*-ek bederatzi urtez lehenago agertu zen *Estudiante sacramentino*-ri darraiola⁷; *Horizontes*-ek jadanik bide aski luzea eginik zuen *Laiaketan* jaio aitzin, hura hau baino hamazortzi urtez zaharragoa baita⁸; karmeldar batzu, *Gogoz* sortu aurretik, *Karmel*-en idazten hasiak ziren, baina ikasleek zeukaten aldizkari bakarra, *Cuadernos* izenekoa, gaztelaniaz ateratzen zen⁹; *Gure Izarra* datorkigu aurreko tradizioari atxekienik euskara-minez; batetik teologoen eta filosofoen, hauek Oliten eta haiek Arantzazun, *Ensayo*¹⁰ argitaratzen zuten eta, bestetik, *Loramendi*¹¹ Oliteko filosofoek gerra-garaian; gerra bukatu eta berehala, Arantzazuko teologoen *Izarño* eta *Bai* atera zituzten¹²; geroago, 1940.eko hamarkadaren azkenaldira, bizkaitar teologo-talde batek, hauek ere Arantzazun, *Ekin*¹³ landu zuen. *Gure Izarra*-ren aurretik, bada, euskal soroa ongisko maneaturik zegoen.

Ez badira hutsetik datozkigunak, are gutxiago dira zerutik jaitsitako mana gozoa bezala debalde ahora etorritakoak. Ixileko burrukaren bidez eta ondotik altxa zuen euskarak bere burua, euskalzaletasunaren kontzientzia bere heldutasunera iritsi zenean, hain zuzen. Laguntza ofizialik gabe, noski¹⁴.

Aldizkari hauen sorreran euskalzaletasunaren sukarra da, zalantzarik gabe, faktorerik nagusienetako bat. Joxe Austin Orbegozo pasiotarrak garbiki aitortzen zuen lehen zenbakiko «Behartsuak» artikuluan:

«Euskal-zaletasuna burrundatsu dabil. Zar eta gazteak Euskera lantzeari ekin diote, alkarren leian. Batez ere, gaztediaren sentimen biziak lozorro ajolakabea zapuzteraño astinaldia artu du»¹⁵.

Euskalzaletasunaren kezka hori, ordea, bederatzi urtez lehenago, 1950.ean hain zuzen, pizten da Oliteko filosofoen artean. «Eskeintza» ataltxoan honela dator:

«*Gure Izarra* oraindano nagitasunezko lotan egon geranoi euskeraren egusentzi pozgarria adierazten digun txoritxo abeslaria dezute»¹⁶.

1.4. Helburuak

Aldizkari hauen xedeak, nagusienak bilduz, hiruko honetara labur daitezke:

* *Euskalzaletasuna indartu*. Urretxuko filosofoek, beren lehenengo

agerraldian, asmo hori zuten gogoan eta bihotzean. Zertarako *Laiaketan* galderari honela erantzuten zaio:

«Lana egiteko ta egiñarazteko. Indarrak biltzeko Euskaltzale-
tasuna ereiteko»¹⁷.

Euskararekiko arazoan, beraz, euskaltzaletasuna da lehen premisa.

* *Euskarazko alfabetakuntza*. Erdara bazter guztietan —komentue-
tan ere bai— nagusitzen den kultur giroan, bertan arrotza den euskarari
bere lekutxo eskaini nahi zaio. Ama euskararenganako (hori da erabil-
tzen den irudia) begirunea goraltzen du *Gure Izarra*-k:

«Or ikusiko dezue ondo asko, Ama baten semeak geran ta
Ama beorren arnasatik bizi geran euskal-gazte gartsu, yayo, tre-
beak nola eta zenbateraño maite degun izkuntza berdingabea
ta zeñen pozik lana egin, izerditu ta nekatuko geran Ama
Euskera goraltzearren»¹⁸.

Euskaraganako maitasun horrek, praktikan, euskaraz alfabetatzea esan
nahi du, batipat euskara idatzia menderatzen saiatzea. Puntu hau oso
begitan du *Gogoz*-ek:

Guztioi ajola aundikoa zaigu, euskeraz idazten gure luma-
txoak berotzea ta trebatzea. Au da karmeldar ikasle guztiok dau-
kagun asmo kutuna»¹⁹

Alfabetakuntza hau, bada, hein batetan eta lehen urratsetan bereziki,
pastoralgintzari begira zuzendurik dago. Biharko egunean Kristoren orde-
zkarari izango direnak gertatu nahi lirateke, maila horretan zer eginik ba-
dagoela pentsatzen bait du *Laiaketan*-ek. Salaketa modura datorkigu ho-
nako pasarte hau:

«Euskalerriko zenbait pulpito gogait garbi eginak daude mor-
dollokeriarekin. Ez dut esanai izarretara igo bear dugunik. Ez.
Erriari erri-gogoz itzegin bear zaio. Baño zenbait sermoilarien
predikuak «auntzerriarenak» geiago dira gure erriarenak baino»²⁰.

Eusebio Osak *Erein*-go «Gure jokabidea» artikuluan, elizgizonek beren
sermoietan zergatik erabiltzen duten euskara eskasa esaten digu, hau da,
non datzan akats horren iturria:

«Guri, konbentuan sartzen geranetik, erriak saillean erabiltzen
dituan itz eder asko, aaztu egiten zaizkigu. Pulpittora igotzean,
bada, ori izan bear genuke gogoan. Ala ere, itzen au gaitz erdi
dala esan bear. Euskal-joskeran, sintaxisean dago gure utsik aun-
diena. Izugarritzko erdal kutsua ematen diogu euskerari»²¹.

Euskara besterik ez zekien baserritarrari, ikastetxean zenbait urte egin
ondoan, gaztelaniaz besterik ez mintzatzearen poderioan gauzarik nor-
malena gertatzen zaio: atzendu egin dela bere amangandiko hizkuntzan.
Horregatik errebindikatzen du *Erein*-ek, *Laiaketan*-en bide beretsutik
horrek ere, euskara berreskuratzearen behar larria:

«Apaizgaiak euskeran gertatu ta landu egin bear ditugu, bai, ta txikitandik asita gañera»²².

Horregatik, aldizkari hauek komentu-barruko ikasleen hizkuntza-lan-keta eta heziketarako pentsaturik daude batipat eta, zentzu honetan, kanpoko irakurlegoa bigarren maila batetan lekutzen da. *Arnas*-ek zuzeneko aipamena dakargu puntu honetaz:

«Euskal apaizgai gazteok ateratzen ditugun aldizkariok gure kultura kanpokoen artean baño geiago etxeko artean formazioa artzera zuzentzen dira»²³.

Aldizkarion xede hau zalantzan jarriz, izenpetu gabeko artikulua bat azaldu zen *Zeruko Argia*-n. Hor, besteak beste, «aldizkari ariñak, gai arruntez eta idazle ikaslez osatuak» direlako horien lekuan «goi mailako aldizkari bat» (*Jakin*, alegia) hobe zela, esaten zen. Kritika honi modu honetan erantzun zion *Gogoz*-etik Ernes Alberdik:

«Ez gera luzitzearren ari; gure elburua: Ikasle gazteen kontzientzia esnatu ta beren lumak euskal alorrerako prestatu. Aldizkaria aien zaletasunari laguntzeko bestetako ez da. Orregatik, ikasaroan gaudenok, espezialisten gairik eztegu erabili oi, ez gera gauza-ta»²⁴.

Orixek ere, *Arnas*-era bidali zuen artikulua batetan, aldizkari bakar baten egokitasuna defendatzen zuen. Pasartea luze xamarra bada ere, merezi du hona ekartzeak:

«*Arnas*-ek bai bide ditu lau aizpa: *Yakin*, *Laiaketan*, *Ekin*, *Erein*. Ez ditut ezagutzen oraingo *Ekin* eta *Erein*.

Ez ote dira aizpa geiegi, bakoizka agertzeko? Oinbeste paper eta papertxoaz jendea asperturik dago. Aizpa edo aizpautxi oriek sartu litezke kartoi-etxezko elkartegi batean, aizpa-sendi bakoitza bakoitz gelditzen dala, bere saila edukiz. Artikuluak ez lirake elkarrri ille-tiraka asiko. Denok elkar artuta Revista bikaiña atera diteke. Ez ote merkego ere? Erdi-illik dabilzan oinbeste Revista-txori bizirik eusten ez al da geiago gostatzen? Prailleak baserrietan, mojak beuren eskoletatik, eta auek ez euskalzale amorratuak, gazta-puxka biltzeko edo sua pizteko bestetako gauza ez diran paper eta papertxoak okotzeraiño sartu-bearrez, etxekoan lotsaz baliatuki. Eta geienak erderaz!

Oinbeste Mixio-Revistekin ere bakarra atera liteke, sendi bakoitzak bere bakoitzasunari eusten dioa»²⁵.

Kritikak kritika, bakoitzak bereari eutsi zion halabeharrezko heriotzak eraman zituen arte.

Lehen bi xede hauek, bada, batetik euskara heriotzaren atzaparretatik askatu nahiaren mesianismoa eta bestetik, mesianismo honen hezur-duran mamiturik, apez-eginkizunetarako euskaraz berari dagokion duintasunez baliatzea alegia, ikasle gazte hauen bihotzak mugierazten dituz-

ten egiazko bi indar eragile ditugu. Aita eta ama bezala dira lanerako motibazioen jaiotzan. Gure *Izarra*-k helburu biok zekartzan 1952.ean:

«1. Danok idatzi dezaten; ta 2. Gure Ama izkeraganako maitasuna berotu, azi dezagun»²⁶.

Halaber *Erein*-ek 1960.eko Atarikoan, baina zehazkiago:

«Bi gauz dira, ba, *Erein*-ek berezikien iritxi naiko lituzkeanak: apaizgaiak euskal apaiz lanetarako tajutu ta iltzear dagoen eleari esolatxo bat ondoratu»²⁷.

Ez dira hor ahitzen idazle ikasle hauen jomugak. Euskarari zerbait gehiago eskaini nahiko liokete. Euskara kulturadun egin nahi dute. Eta honekin hirugarren helburura igarotzen gara.

* *Kultura euskaraz landu*. Aldizkari hauek, mutikotuz eta beren buruen baitan konfiantza hartuz doazen heinean, xede zailago eta ausartago baten irrikak eraginik dihardute lanean.

Gure Izarra-k jadanik 1962.enerako bereturik zuen asmo hori edo, bederen, kultur beharraren minberatasuna, «Euskeraren kulturarako joera-kezka» landu behar zela zioenean²⁸. Kezka horrek berak kutsaturik, Joxe Austin Orbegozo, «Ari gera» artikuluan, euskarak kultur gaietan zergatik murgildu behar duen arrazoitzen ahalegintzen da. Hartutako jokabidea justifikatzera dator haren pasarte hau:

«Ondo dakigu, kultura sakon batek bakarrik atera dezakela gure *Amandre* (euskara) xarra auleri anker ontatik. Orregatik kulturaz, Euskal kulturaz bete nai ditugu gure gaztetasun ontziak. Geon kultur egarria ase nai degu aurrena... euskal kultura egiñ-egiña gure Amari ta bere geroko seme guzietan eskeñi al izateko. Ari gera, kultur-soroan *Laiaketan*»²⁹.

Euskara kultur alorretara eraman beharraren eskabidez, liturgi, filosofian, teologi, soziologi gaiak etab. jorratzeari ekiten zaio, harrotasunik gabe ekiten, baina, garaiko ikasle bati eska ziezaiokkeen mugen barruan, arras seriotan.

Hiru xedeok aipatu ondoan, galdera bat geratzen da zintzilik: zergatik egiten da euskararen aldeko desafio hori? Azken batean, galdera honi ematen zaion erantzunean funtsatzen da helburu hirukotearen etxea. *Erein*-en dator zehazkien azalduerik egindako aukeraren zergati-koa. Eusebio Osarena da textu hau:

«... euskaldun aurrari, ikasten duana erderaz eman bearrean, euskeraz emango balitzaio, askoz geiago aurreratuko lukela.

(...) Gurasoengandik artzen dugun edozerk, berebiziko eragin izugarria du gudan (...) Unamunok dionez, pentsakera izkerak dakar, itzez pentsatzen baida. Orregaitik, izkuntzaz aldatzea, gogoz aldatzea da, gogoz aldatzea berriz, norbera ukatzea»³⁰.

Pasarte horretan, arrazoitu gabeko konbentzimendu itsuaren gerizpean ez, baizik eta hizkuntzaren filosofiak eskaintzen duen argitan borobildutako gogoetak ematen zaizkigu ondoko urtetan linguistek are borobilduago behin eta berriz errepikatuko dituzten gogoetak, hain zuzen.

1.5. Zabalkunde mugatua dute

Batipat komentu-barrurako eraturik zeudenez gero, ezin pentsa zitekeen zabalkunde hedatsu batetan. Botaldia mugatua da, multikopiatua bera, 100dik 150 ale bitarte ingurukoa. Aldizkari hauek ezin zezaketen inprimatuena aipurik ukan irakurle goaren merkatuan, haien bezeroa besterik bait zen; ezta, orobat, haien mailarik ere, idazlegoa, lehen esan genuenez, ikaslez bakarrik osaturik bait zegoen. Hala ere, oraindik gaur goizekoa den aldizkari hauen historia ahazturik geratu bazaigu ere, Zaitetik idatzirik utzi zuen berorien lekukotasuna bere *Platon-eneko Atarian* liburuan:

«Bide onez dabilta *Euzko Gogoa*-n Aranargi, Larrakoetxea, Beiztegi-ta oraingo gairik sakonenak euskeraz ematen. Baita irakurgarriak ere ditugu *Unamuno ta Abendants*, Inurritza-rena, ta ikasle gazte eraginek eta mardulek argitarazten dituzten aldizkariak, Arantzazu-ko *Yakin*, Urretxu-ko Pasiotarren *Laiaketan*, Oña-ko iesulagunen *Ekin*, Sakramentinoen *Arnas*, Oñako agustindarren *Erein*, esate baterako»³¹.

Lehen begirada batetan harrigarri gerta liteke bizitzarik luzeena eta irmoena duen *Gure Izarra*-ren izenik ere ez mentatzea. Hala badirudi ere, ez da batere harrigarri; Zaitegi ez zebilen galduta edo inoren lana ezkutatzeko asmo gaiztoz. Gertatzen zena beste hauxe da: etxekoek eta oso hurbilekoek izan ezik, kanpoko inork edo inork gutxik izan zezakeela haren berri, emanaldi bakoitzean ale bat besterik ez bait zen argitaratzen, eta hori esku-makinaz idatzia.

Ezaugarri nagusien atal honi bukaera eman aurretik, beste aldizkariak *Gure Izarra* baino lehen zergatik desagertzen diren galdetzeak baluke interesik. De facto, sakramentinoak, pasiotarrak, etab., beren lehengo komentuak utzirik, Deustuko Jesuiten Fakultate-inguruan elkartu zirenean (1968), orduantxe entzun ziren aldizkari hauen azken hil-kanpaiak. Frantziskotarrak ez ziren sartu ikasle erlijiosoen egituraketa berri horretan eta *Gure Izarra*-k bizirik iraun zuen oraindik beste sei urtez Oliteko komentuan.

Komentukoak hiritartu zirenez gero, hor Bilbo handian, lehen zeudenak desagerturik, ikasle erlijioso guztien artean beste berri bat sortzeko asmoarekin ados zetozen gehienak. Komentu bakoitzak bere aldizkaria behar zuela defendatzen zuen aldizkariak berak, aldizkari bakarra, guztiena izango zen aldizkari berria, argitaratzearen desagertzen dela esaten digu orain. Patxi Uribarrenek honela agurtzen du *Gogoz*:

«Uste dot eldu dala Deusto-ko Unibersidade osoko ikasle on artean aldizkari on bat argitaratzeko eguna. Oraindiño ez da au segurua baiña uste dot aruten lortuko dogula ori be. Danontzat oba izango da. Zueik eta guk, danok, irabazi baiño ez dogu egingo. Onetara gaiñera indar aundiagoa artuko du aldizkari orrek eta euskeraren onerako izango dogu. Onelako aldizkari gazte eta indartsu baten premiña be badaukagu-ta»³².

Lehengoak desagertu eta berririk ez sortze horretan balegoke agian egituraketa berriak suposaturiko intzidentzia kojuntulararik, oraindik zutik segitzen bait du *Gure Izarra-k*; alabaina, aldizkari hauen desagertzea, bakoitzari goizago edo beranduxeago tokatu zitzaiona, sakonera joanda, erlijioso-ikaslegoa gizarte sekulartuaren eragin gero eta bortitzagoz pairatuz zetorren ideologi eboluzioaren baitan zetzalakoan gaude. Komentuak eta seminarioak abiada bizian husten dira 1960.eko hamarkadaren azken urtetan. Baina puntu hau, gehiago gabe, bereharta uzten dugu ikergai gisa, patxada gehiagoz noiz landuko zai.

2. Emaiza orokorrak

Hemen, taula honetan ikus daitekeenez, aldizkari guztiak batera hartuta ateratzen ditugu zifrak. Emaiza orokorren aurkezpen hau lehen hurbilketa gisa aurreratzen dugu.

IKASLE ERLIJIOSEN EMAITZAK

Aldizkariak	Urteak	Eman-aldiak	Orri-aldeak	%	Idazleak	%	Non
Gure Izarra	1950-74	43	6.175	58,02	306	61,81	Oliten
Laiaketan	1959-69	28	1.738	16,33	54	10,90	Urretxun
Arnas	1959-67	16	1.267	11,90	53	10,70	Areatzan
Erein	1960-66	19	958	9,00	41	8,28	Oñatin
Gogoz	1965-68	7	504	4,73	41	8,28	Begoñan
Guztira			10.642	100	495	100	

Guztira 10.642 orrialdeko sorta mardula osatzen dute, emankortasunari buruzko portzentaiak honela banatzen direlarik: Lehena *Gure Izarra* %58,02rekin, bigarren *Laiaketan* %16,33rekin, hirugarren *Arnas* %11,90ekin, laugarren *Erein* %9rekin eta, azkenik, *Gogoz* %4,73rekin. *Gure Izarra* dago guztien buru, berak bakarrik produkziogintza osoaren erdia baino zertxobait gehiago osatzen bait du. Ez da ahaztu behar, ordea, *Gure Izarra-k* 24 urte iraun zuela; beste aldizkariak ordea, guztiak batera eginiko urteak batuz gero, 27 urteko kopurua ematen dute, hots, *Gure Izarra-k* baino 3 urte gehiagoko kopurua.

Idazleen kopuruari dagokionez, orobat, 495 idazletatik 306 *Gure Izarra*-koak direla ageri da, hau da, % 61,81. Orrialde-emankortasunean baino poxin bat aberatsago da oraindik idazleen ugaritasunean. Ondoren, *Laiaketan* eta *Arnas* ia parekaturik datoz, % 10,90 eta % 10,70ekin, hurrenez hurren; azkenik, biak berdinean, *Erein* eta *Gogoz*, % 8,28rekin.

Komentuan bizi ziren ikasle erlijiosoak orotara hartuta, proportzionalki zein aldizkarik ematen duen idazlerik gehien kontuak ateratzen badira, jarraiko taula honetan datorrenez, zifrak aldatu egiten dira.

IDAZLEEN KOPURUA ETA PORTZENTAIK PROPORTZIOAN

<i>Aldizkariak</i>	<i>Ikasleak orotara</i>	<i>Idazleak orotara</i>	<i>% idazle</i>
Gure Izarra	1.235	306	24,77
Laiaketan	340	54	15,88
Arnas	260	53	20,38
Erein	—	—	—
Gogoz	224	41	18,30
Guztira	2.059	454	22,04

Aurreohar gisa esan dezagun, *Erein*-i dagokiona hutsean doala, ez bait dugu daturik lortu; bestalde, aldizkari bakoitzak izan duen bizitzaren araberako datuak hartu ditugu.

Taula horretatik ateratzen den datu interesgarria zera da: 2.059 ikasle erlijiosotatik 454 konprometaturik daudela, asko edo gutxi, euskal kultur-gintzan. Lauetik ia bat, hau da, % 22,04. Urrezko aroa euskal alfabetakuntzan, dudarik gabe.

Bestalde, idazletan aberatsena *Gure Izarra* bada ere, proportzioaren arabera ez dago halako diferentzia haundirik lehenengotik (% 24,77) azkenengora (% 15,88). Ikuspegi honetatik begiratuta, *Arnas* (% 20,38) zein *Gogoz* (% 18,30) *Laiaketan*-en aurretik lekutzen dira.

Datu horiek, beti ere proportzioaren erizpidearekin jokatu, zehaztasunean areago joatea eskatzen dute. Ikasleen komentuetxe bakoitza zein neurritan den euskaradun-euskaragabea³³, hots, zein den euskaradunagoa galdetzea dagokigu. Euskaradunak zenbat diren zenbatuz gero, jakinen dugu, halaber, euskaradun horietatik zenbait bilakatzen diren idazle.

EUSKARADUN-EUSKARAGABEEN KOPURUA ETA PORTZENTAIK

<i>Aldizkariak</i>	<i>Euskaradunak</i>	<i>%</i>	<i>Euskaragabeak</i>	<i>%</i>
Gure Izarra	1.006	81,45	229	18,54
Laiaketan	232	68,52	107	31,47
Arnas	177	68,07	83	31,92
Erein	—	—	—	—
Gogoz	68	30,35	156	69,64
Guztira	1.488	72,07	575	27,92

Ikasleen komentuetxeak, oro har, neurri haundi-haundian euskaradunak dira: % 72,07, euskaragabeen % 27,92ri buruz. Erlijiosoen bokazioak euskara bizirik dagoen herrietatik datozela frogatzen du honek. Horregatik, komentu gehienak guztiz edo erdizka euskara mintzatuari arrotz zitzaion herri-giroan finkaturik egon badira ere, ikasle euskaradunek berekin zeramaten herritasunaren ezaugarriak behinena. Adibiderik aipatzekotan, *Gure Izarra*-rena lekiguke aipagarriena: euskararen zantzuak aspalditik galdu zituen Nafarroako Olitetik argitzen du gerraondoko euskal letren gau luze bezain iluna.

Ikasle euskaradunik gehien duen komentuetxea, bestalde, Oliteko frantziskotarrena (% 81,45) da eta euskaragabeena, diferentzia nabarmenez gainera, Begoñako karmeldarrena (% 69,64), Urretxuko pasiotarrenak eta Areatzako sakramentinoenak portzentaia beretsuak ematen dituztelarik: % 68,52 eta % 68,07, hurrenez hurren.

Orain arte azalduz etorri garen zifren arabera, orrialde zein idazleen oparotasunari dagokionez, *Gure Izarra* doa guztien buru; eta hala doa erlijiosoz eta euskaraduneh hornituenik, orobat, bera delako. Baina euskaradun horietatik, hauek bakarrik hartuta, zenbatek idatzi zuen kontuematen bada, portzentaia tan sorpresarik aurkitzen dugu, zeren, orrialde nahiz idazletan apalena denak, *Gogoz*-ek alegia, hartzen bait du lehen lekua bere % 60,29rekin. *Gure Izarra* (% 30,41) eta *Arnas*-en (% 29,94) portzentaia bikoiztu egiten ditu eta *Laiaketan*-ena (% 23,17), berriz, ia hirukoiztu.

Datu horrek euskara lantzeari buruzko euskaradunaren konpromisua zenbaterainokoa den azaltzen digu. Euskaraduna izatea gauza bat da eta oso bestea, hala izanik, lumari eragitea; une berean, eta puntu honi ere azpimarkagarri deritzogu, lan kolektibo baten jarraitasuna 24 urte ala 3koa bakarrik izan, horretan ere badago alderik, emaitzak arras bestelakoak bait dira. *Gure Izarra*, zentzu honetan, aparteko kasua dugu.

3. Idazleak nongoak diren

Euskarazko kultur soziologiarako datu osagarri gerta dadin, horretarako dakargu jarraiko taula hau. Maila goragoko idazleen leku-jatorriaz lehendik eginiko inkesten luzapen gisa dator, beraz.

IDADZLEGOAREN LEKU-JATORRIA

<i>Aldizkariak</i>	<i>Gipuzkoa</i>	<i>Bizkaia</i>	<i>Nafarroa</i>	<i>Araba</i>	<i>Atzerri- korik</i>	<i>Idazleak orotara</i>
Gure Izarra	70,25	19,93	2,94	0,65	0,65	289 *
Laiaketan	51,85	40,74	3,70	3,70	—	54
Arnas	81,13	9,43	9,43	—	—	53
Erein	58,53	24,39	17,03	—	—	41
Gogoz	29,26	48,78	17,07	2,43	2,43	41
Guztira	67,36	24,68	6,27	1,04	0,62	

* Hemen 17 idazleren daturik ezin jaso ahal izan dugu, guztira 306 bait dira, izan.

Joan Mari Torrealdaik, *Euskal idazleak, gaur lanean*³⁴, euskarari idazlerik gehien damaion probintzia Gipuzkoa dela konstatatzen du bere % 61ekin; ondoren urruti Bizkaia, % 22,5ekin; oraindik urrutiago Nafarroa, % 3rekin; Araba, gabe. Komentuetaiko ikasleetara mugatutako inkesta honetan ere, antzeko portzentaiak atera zaizkigu. Idazle gehienak gipuzkoarrak ditugu (% 67,36), aldizkarietan gipuzkoarrena *Arnas* dugularik % 81,13rekin; ondoren bizkaitarrak datoz (% 24,68) eta hemen *Gogoz* azaltzen zaigu aldizkaririk bizkaitarrena bezala % 48,78rekin; azken horiengandik benetan urruti, oso bakan, nafarrak dauzkagu (% 6,27) eta besteak, arabarrak % 1,04ekin eta atzerritarrek % 0,62rekin; aldizkaririk nafarrenean, bestalde, *Erein* eta *Gogoz* dira, biak % 17,07rekin.

Oro har, ondoko paralelismo honek zutik dirau: zein eskualde izan euskaradunagoen, hantxe idazlerik gehien.

4. Gure Izarra

Orain arteko begirada orokorrari segida emanez, aldizkari bakoitzaren azalpena egiteari pozikarren helduko geniokeen arren, oraingoz *Gure Izarra* bakarrik aztertuko dugu, bera izan bait da *Jakin*-en aldizkaririk senideartekoena; baita, segurki, haren bilakaeran eraginik gehiena izan duena ere.

Lehen partean, *Gure Izarra*-ri atariko gertatu ziotenak zeintzu izan

ziren esan genuen: *Ensayo* hizkuntzabikoa, Salvatore Mitxelenaren hazaldiko *Loramendi*, *Izarño* eta *Bai* hirukotea eta bizkaitar *Ekin*. Zentzu honetan, *Gure Izarra* sortzen delarik Oliteko filosofoen komentuan, ez da gerragaraiko eta ondoko hazaldiarekin eteten; aitzitik, hark txingartu zuen suari soin berriztatua, talde-lanez osotuagoa, ematen zaio. Lehendik bazetorren, baina, gaur agertu eta bihar desagertu, jarraitasunik erdietsi ezinik zebilen tradizioa sendotzera dator, beraz.

Gure Izarra-k badu Oliten bertan bizitza luzerik izan ez zuen bere urtekiderik: *Potxolo*. Hau ere, Arantzazuko *Ekin* bezala, bizkaitarrek bizkaieraz egina zen. Bestalde, *Gure Izarra* urtean behin bakarrik ateratzen zen aldizkaria izanik (hasieran behintzat), haren babesean beste aldizkaritxo batzu gorpuztu ziren, *Eutsi*³⁵ eta *Piztu*³⁶ zehazki, biak 1950.eko hamarkadaren lehen bost urteren barruan emanak; handik 17 urtetara, 1967.ean hain zuzen, *Gure Izartxo*³⁷ azalduko da 1960.eko hamarkadaren azkenaldiko gizarte sekulartuaren oihartzunak jasoz.

Baina aipaturiko aldizkaritxo guzti hauen asmoak borobiltzen dituen, inongo zalantzarik gabe, zilarrezko ezteiak betetzear zegoela desagerturiko *Gure Izarra* da. Kanpora begira zabalkunde ezin apalagoa izan zuen, zen guztia esku-makinaz jotako kopia bat besterik ez bait zen, Olitetik Arantzazurako ibilaldia —eta alderantzizkoa— eskuz esku egiten zuen kopia bakarra.

Marrakzi ugariz eta aberatsez beterik datoz azal-barruak; idazleek ez ezik, pintatzaileak ere bertan eskolatu ziren; Xabier Egañak, adibidez, aldizkari honetan eman zituen bere lehen urratsak.

Aurkezpen labur hau egirik, gatozen gaiak nola sailkatzen diren azaltzera³⁸.

GAIEI PORTZENTAIK ORRIALDEEN ARABERA

	<i>Orrialdeak</i>	%
Erlijioa	796	12,89
Euskal gaiak	1.047	16,95
Kultura	1.212	19,62
Filosofia	904	14,63
Literatura	1.422	23,02
Besterik	794	12,85

Literatur eta kultur sailek betetzen dituzte orrialderik gehien: % 23,02 eta % 19,62. Literatur sailean, zenbait pasarte (adibidez, ipuinak, kontaketak, umorezko pasarteak, etab.) prosan badatoz ere, gehienak poesian emanda datoz; kultur sailak horrelako portzentaia edukitzeak, bestalde,

ez gaitu sobera harritu behar, hor sartzan bait dira, «jakintza» izenpean etorririk, zein sail berezitan kokatu ez dakigun hainbat lan; zentzu honetan, beste sailak, izenburuak berak agertzen duenez, mugatuagoak dira. Oro har, sail batetik bestera ez dago halako jauzi izugarririk; hala ere, *Gure Izarra* osoki komentuala zela kontutan harturik, ohargarri gertatzen da euskal gaiez (% 16,95) zein filosofiaz (% 14,63) kezkatuago agertzea erlijioaz (% 12,89) baino.

Gure Izarra 43. emanaldiarekin bukatzen da, Oliteko filosofiak 1974.ean Bilbo, Arantzazu eta Burgos aldera sakabanatzen direnean, hain zuzen. Hain bide luzea egin ondoan, urterik oparoenak zeintzu izan diren galdetzeak bidezko dirudi. Bihoa aldez aurretik, alabaina, honako ohar hau: 43 emanaldiko bildumatik 9., 13., 22. eta 33. zenbakiak falta direla.

Oparotasunean, eta guztiz nabarmenki, 1960.eko hamarkadako urteak gailentzen zaizkigu; goranzko abiadan kurbarik gorena 1960.ean (% 9,37) ematen da; ondoko urteetan zerbait jaitsi ondoan, gailurra jo, 1965.ean jotzen du (% 11,69). Goranzko jauzi bertikala, zalantzarik gabe, Joxe Azurmendik 1960.ean eman zion ikaragarriko bultzadari zor zaio; urte horretan berak zuzendu zuen 11. zenbakia eta bertan 33 lankidez osaturiko 420 orrialdeko aldizkari potoloa, generoan bakarra, burutu zigun; 1965.ean, *Gure Izarra*-k oparotasunean gailurra jo zuen urtean, 3 zenbaki argitaratu ziren, 1960.ean baino 1 gehiago, Joxe Arzallus eta Iñaki Beristainen zuzendaritzapean eginak.

1960.eko hamarkadako lehen bost urteak dira, bada, *Gure Izarra*-ren historian urrezko aroa markatzen dutenak. Bestalde, ez da harritzekoa hala izatea ere, zeren 1959.etik 1966.erako epealdian ematen bait da ikasle euskaradunen kopururik gorena, gailurra 1963.ean jotzen delarik 61 ikasle euskaradunekin.

Erljio-sailean, bereziki 1950.eko hamarkadan, Arantzazuko frantziskotar izpiritualitatearekin zerikusirik duten artikuluak ugari dira. Honela, lehen zenbakia (1950) San Inaziori eskaintzen zaio, baita beste zenbait artikulu ere ondoko urteetan, Arantzazuk Loiolakoaren santutasun-bidean izan duen eragina aztertuz, oso loturik bait datoz Arantzazu eta San Inazio; Euskal Herriak Ama Birjinarenganako, eta bereziki Arantzazukoarenganako, duen jaiera berezia aitortuz, 1951.eko 2. zenbakian Euskal Herriko Ama Birjinak aipatzen dira (Arantzazukoa, Izazkungoa, Korukoa, Arratekoa, Itziarkoa, Estibalitzekoa, Gaztelukoa, Begoñakoa, Uxuekoa, etab.); zenbaki berean, Arantzazu euskalduntasunaren txokotzat harturik, probintzia bakoitzak (Gipuzkoak, Arabak, Nafarroak eta Bizkaiak) Arantzazurekin izan dituen harremanen berri dator artikulu berezitan landuta; misioetarako zaletasuna ere oso bizirik zegoela agertzen da, gai honetaz artikulu dexente bait datoz, batez ere 1963.etik aurrera. Kezka nagusienak aipatu ditugun horiek badira ere, bada gaurkotasunez kutsatuagorik ere: entziklikak (*Pacem in terris*, *Mater et Magistra*), Teilhard de Chardin, apez-langileak, kristaua eta biolentzia (1971), progresuzko teologia, erlijio haundiak (islamismoa,

URTERIK OPAROENAK ORRIALDEEN ARABERA:
1950 - 1974

<i>Urtea</i>	<i>Zenbakiak</i>	<i>Erlijioa</i>	<i>Euskal gaiak</i>	<i>Kultura</i>	<i>Filosofia</i>	<i>Literatura</i>	<i>Besterik</i>	<i>%</i>
1950	1	30	1	2	—	11	3	0,76
1951	2-3	58	15	16	—	23	27	2,36
1952	4	15	47	14	10	24	11	1,95
1953	5	31	27	3	28	3	7	1,55
1954	6	20	55	3	16	8	15	1,89
1955	7	5	19	10	18	20	11	1,34
1956	8	10	—	6	11	56	13	1,55
1957	—	—	—	—	—	—	—	—
1958	—	—	—	—	—	—	—	—
1959	10	36	—	20	76	101	37	4,37
1960	11-12	103	102	103	70	174	27	9,37
1961	13	—	58	19	38	38	18	2,76
1962	15-16	19	98	30	78	60	36	5,16
1963	17-18	60	65	99	30	108	68	6,96
1964	19-20	45	43	126	67	123	100	8,16
1965	21-22-23	74	41	155	49	197	68	11,69
1966	24-25	48	93	121	16	39	39	5,79
1967	26-27	69	31	117	116	74	33	7,12
1968	28-29	29	17	47	51	83	39	4,30
1969	30-31-32	49	130	97	20	43	18	5,79
1970	34-35	32	69	40	10	50	27	3,69
1971	36-37-38	35	52	75	46	113	28	5,65
1972	39-40	4	41	30	116	24	48	4,25
1973	41	—	8	34	8	6	10	1,06
1974	42-43	—	11	21	4	45	62	2,36
Guztira		796	1047	1212	904	1422	794	100

hinduismoa), izpiritualitate berriaren mezulariak (Charles de Foucauld, Emaus-ko traperoak, Opus Dei...), etab.

Euskal gaiet 204 artikuluguru daude idatzirik eta hemen urratzen diren gaiak arlo askori dagozkienak ditugu, lehen urtetik azkeneraino konstante gisa agertzen zaizkigunak, hain zuzen. Hona hemen aipagarrienak: euskara hizkuntzaren egoera, oraingoa eta etorkizuneko, batasunaren arazoa (jadanik 1952.ean bizi-bizirik 3 artikulutan), euskara eta erdarak, gai hauen inguruan biltzen dira artikulurik gehienak, bereziki lehen bi urteetan; euskal literatura ere oso aiputan dauka *Gure Izarra*-k, artikuluren bat edo beste eskaini zaien idazleak ugariantzean izanik. Azkue, Larramendi, Axular, Txomin Agirre, Iparragirre, Loidi, Emeterio Arrese, Joan Andoni Mogel, Bilintx, Etxahun, Jon Etxaide, Elizanburu, Etxepare, Oihenart, Gandiaga eta Udarregi batek, adibidez, artikulua bana dute; Fernando Amezketarra, Iztueta eta Lizardik, berriz, bina; 1960.eko 12. zenbakiak, bestalde, frantziskotar euskal idazleen historia laburra datorren atal berezia dakar eta hor, banan-banan, idazle klasikoak aipatzen dira gehienbat, hala nola: Esteban Materre, Joan Mateo Zabala, Peru Asarloa, Joxe Antonio Uriarte, Etxeita, Ebaristo Buztintza, Joxe Mari Azkue eta, gaurkoetatik, Salvatore Mitxelena, Luis Villasante eta Iñaki Omaetxebarria; euskal gizon famatuena zenbait izen ere jasotzen dira: itsas-gizonenak (Elkano, Txurruka, Urdaneta, Legazpi, etab.), pentsalariak (Unamuno, Saint-Cyran bi aldiz), artistenak ahantzi gabe (Gayarre, Antxieta, etab.) eta besterik; euskal folkloerari dagokionez, bada, hemen ere, artikulua interesgarriak, hala nola, euskal dantzak, artazuriketa, txistua, ahari-talka, euskal jokoak (estropadak, pilota), etab.; etnografia bera ere ez da geratzen zerbaite arakatu gabe, bereziki euskaldunen jatorriaz, erlijioaz eta sorginkeriaz; eta, azkenik, euskaldungoari buruzko hiruzpalau artikulua jasotzen dira, nor den euskalduna galderari erantzun nahirik. «Euskadi» hitza lehendabiziko aldiz 1959.eko 10. zenbakian agertzen bada ere, erabat erabili, Euskal Herria hitza erabiltzen da.

Kultur sailean modu askotako gaiekin aurkitzen gara eta zaila da guztien berri ongi sailkaturik ematea; hala ere, badugu aski datu *Gure Izarra*-koen kultur kezka nagusitxoena zeintzu izan ziren jakiteko. Gizarte-arazoetatik arduraturik dago gehienbat eta arlo honetan, zehazkiago esanez, langile-arazoak (lansaria, grebak, kooperatibak, langile-izakera) eta nekazaritaz edo baserriaren egoeraz, azken gai honen inguruko artikulua bait dira ugariak, hamar-hamaika artikulutik gora bai bederen; ismoen ideologi korronteen mundua ere hortxe dago, urtez urte zirika eta zirika egon ere, idazleen gogo-muinetan: komunismoaz 8ren bat artikulua badatoz (1956-68), marxismoaz 5 bat inguru (1959-71) eta ateismoaz 2 soilki (1971-74); gazteriaz, familiaz, goseaz, bakeaz, indarkeriaz etab. bada, halaber, gogoeta bat baino gehiago; beste gaiak aski barreiatuak dira.

Gure Izarra-k, filosofoen aldizkaria izaki, ezin zezakeen filosofi saila bazter utz. Filosofiaz 125 artikulua inguru zenbatu ditugu. Gaiaren aldetik, besteak beste, jarraiko hauek lantzen dira: Jainkoaren existentzia edo badenekoa, izatea, askatasuna, ezagutzaren arazoa, edertasuna, egia, gizona

(gai hauek errepikaturik datoz), kristau-filosofia, aldia, teosofia, fenomenologia, geogenia, boluntarismoa, humanismoa eta, 1971.az gero, existentzialismoa, materialismoa, materialismo dialektikoa, marxismoa eta humanismoa, etab. Filosofoak aztertzeko orduan ere, ez dira antzu geratzen *Gure Izarra*-koak, hainbat autoreren izenak irakurtzen bait ditugu artikuluen izenburuan; horien artean, frantziskotarren ordenakoak datoz (Duns Scoto 4 aldiz eta Buenaventura 2tan), Heidegger (3 aldiz), Sartre (2 aldiz), Kierkegaard eta Marcel existentzialistak, Unamuno eta Ortega y Gasset (hauetako bakoitza 2 aldiz), eta jarraiko beste hauek behin bakarrik: Husserl, Bergson, Aquino-ko Tomas, Maitain, Guardini, Kant, Platon, Marcuse, Pascal, Marx, Augusto Comte... Guztira, 22 filosofotik gora. Bada zerbait.

Literatur saileko orrialde gehienak, lehen esan genuenez, sorkuntzak-koak dira, poesian ixuriak. Baina sorkuntza hori ez zen informazio-rik gabea izan. *Gure Izarra*-koek nahiko orpotik segitzen zioten literatur mugimenduak zeraman bideari. Guztiz chargarri da zein urtetan zeintzu autore datozen begiratzea. Hona hemen, adibide gisa, zerrenda kronologiko hau:

- 1959.ean: Papini, Adolfo Rette, Julien Green, Graham Green, Du Gard, Paul Claudel...
- 1960.ean: Bernanos, Albert Camus...
- 1962.ean: Françoise Sagan...
- 1963.ean: Tagore, Gieurgieu, Dostoievski...
- 1964.ean: G. Cesbron...
- 1965.ean: Péguy, Evtutchenko...
- 1966.ean: Txillardegiren Leturia...
- 1968.ean: André Malraux, Kafka, Rubén Darfo...

Horietatik batzu behin baino gehiagotan datoz, hala nola: Paul Claudel 1971.ean; Tagore 1968.ean; Gieurgieu 1965.ean; Dostoievski 1966 eta 1971.ean; Camus 1971.ean. Gusto literarioen zantzurik usma daitekeela uste dugu antologia laburño horretan.

Ez dago esan beharrik, honez gero, *Gure Izarra*-k landu edo, nahiago bada, ukitu zituen gaietan badela aukerarik. Ez dira izango behar bada aldizkari espezializatuetan ohi diren neurrikoak. Ezta izan beharrik ere, sortzetik bertatik beste helburu batzu zekartzanez gero. Mugak muga, 1960.ean argitaratutako 12. zenbakiak, monografi ikuspegiaren aldetik duen interesegatik, merezi luke aipamen berezirik, hor sistematikoki aztertzen bait dira bi gaiok: batetik, frantziskotarren Euskal Herriko komentuak eta, bestetik, frantziskotar idazleak. Lan estimagarriak biak.

5. GURE IZARRAko lankideak

Aurkezpen orokorrean aurreratu genuen bezala, *Gure Izarra*-ren 24 urteko produkzio-gintzak 306 idazleren alfabetakuntza suposatzen du eta, zenbait kasutan, gaurko luma sagaratuaren aurreaio-gintza ere bai.

Idazleak 306 badira ere, ez zuten lankide guztiek ardura bera eduki aldizkariarekiko. Aldizkariaren historiari zor zaion begirunez besterik ez bada, egoki deritzogu zuzendarien taula kronologikoa aurkezteari.

Guztira 23 zuzendari dira eta, 1966.az gero, hiru eta lau zuzendari-kidez osaturiko hiru zuzendaritza kolektibo. Lchen bi urteetan ez dator zuzendariaren izenik; 1952.ean erabakitzen da, 4. zenbakian hain zuzen, *Gure Izarra*-ren zuzendaritza zuzendari batek eta lau laguntzailek osatuko dutela eta urtero berrituko dela. Funtsean arau honek dirau ondoko urteetan ere, nahiz laguntzaileak gehienetan bi izan lau ordez.

Zuzendaritzan datozen gehienak buru-belarri murgildurik dabilzkigu euskal kulturgintzako alor berezitan banatuta: nor euskara idatzian batipat (adibidez, J. L. Zurutuza, Joseba Intxausti, Joxe Azurmendi, Alexandro Oiarzabal, Joan Mari Torrealdaí, Jesus Mari Zabaleta...); nor euskara

GURE IZARRA-KO ZUZENDARIEN TAULA KRONOLOGIKOA ³⁹

Urteak	Zuzendariak	Zenbakiak
1950	Taldea	1
1951	Taldea	2-2
1952	Jose Antonio Astigarraga	4
1953	Sabin Berasaluze	5
1954	Iñaki Bereziartua	6
1955	Jose Luis Zurutuza	7
1956	Joan Azurmendi	8
1957	Joseba Intxausti	(9)
1958	Santos Beloki	10
1959	Joxe Azurmendi	11
1960	Alexandro Oiarzabal	12-(13)
1961	Pello Mari Zabala	14-15
1962	Joan Mari Torrealdaí	16-17
1963	Joan Joxe Olaberria	18-19
1964	Joxe Mari Arzallus	20-21-(22)
1965	Iñaki Beristain	23-24
1966	Jesus Mari Zabaleta	25-26
1967	Jesus Mari Onaindia	27-28-29
1968	Joxe Mari Arregi	30-31
1969	Emilio Imaz	32-(33)
1970	Jon Enbeita	34
1971	Pello Telleria	35-36-37
1972	Joxe Arregi	38-39
1973	Jose Mari Azurmendi	40-41
1974	Julian Beloki	42-43

mintzatuan gehienbat (Iñaki Bereziartua, Santos Beloki, Iñaki Beristain, etab. pastoralgintzan; Joxe Ramon eta Julian Beloki irratian; Jon Enbeita bertsoaritzan, etab.). Beste luma batzu, damuz! isilik daude. Sabin Bera-luze dugu gogoan.

Zuzendarien zerrenda honetatik aparte, beste hainbat izen dauzkagu, *Gure Izarra*-n eskolatu izanik, zein baino zein trebeago direnak bakoitza bere arloan: B. Gandiaga, Fernando Mendizabal, A. Esnaola, Xabier Andonegi, Pello Zabaleta, Manolo Pagola, Jose Antonio Aduriz eta merezi-mendu osoz aipa genitzakeen beste horrenbeste eta gehiago idazle. Beste askoz gehiago dira, noski, orain euskararen irakaskuntzan dabiltzanak: Zuzendari mailan ibilitakoak bakarrik aipatzeko (Zuzendari edo laguntzaile izanak, alegia), horra hor J. A. Astigarraga, Ildefonso Alustiza, I. Unzurrunzaga, Pello Zabala, J. M. Arzallus, Emilio Imaz, Ruperto Ormaza, Pello Telleria, J. M. Azurmendi, J. A. Agirretxe, J. R. Urrutxua, X. Goitia.

Ez genuke bukatu nahi lantxo hau *Gure Izarra*-ren emaitzak guztiz emankorrak izan direla behin eta berriz aitortu gabe. *Jakin*-en zilarrezko ezteietan inor goratzekotan, *Gure Izarra* goraiatu beharko litzateke, bera izan bait da esku-beteka idazle eman dizkion harrobi naturala.

OHARRAK

¹ Lehenengoan, aldizkariaren inguruko xehetasunak eskatzen ziren: ikasleen ikasketa-maila (filosofia, teologia, etb.), euskararen egoera nolakoa zen aldizkaria sortu aurretik, idazle ezagunen zerrendak, etab.; bigarre-nean, aldizkariak iraun zuen garaiko ikasleen hizkuntz egoera zetorren, hots, zenbat euskaradun eta zenbat gabe; hirugarrenean, azkenik, idazle bakoitzari buruzko datuak: noiz eta non sortua den, etab. Zuzeneko iturrietara jo dugu, beraz, datu bila.

² Bihoazkie gure eskerrik beroenak artxiboetan hain bihotz zabalez miazteko pazientzia izan duten Jose Mari Lete frantziskotarrari, Joan Joxe Uranga, Joan Eizagirre eta Joan Otaegi sakramentinoei, Joxe Lizarralde pasiotarrari, Patxi Lasa laterandarrari, halaber Antonio Unzueta eta Patxi Uribarren karmeldarrei. Guzti hauen lankidetzaz prestuari esker lortu ahal izan dugu oinarrizko datu-sorta. Bilketa honek ahalbidetu du gure lanari aldeaz aurretik jarri genizkion asmoen burutzea.

³ Ahaleginak egin genituen, batean Patxi Altunari galdetu eta bestean Gotzon Garateri; azken honek, *Ekin* aldizkariaren zenbakiak han aurkituko genitu-elakoan, Loiolako bibliotekariarengana bidali gintuen; baina honek, zoritxarrez, ez zituen zenbaki batzu besterik kausitu. Ez dakigu, beraz, *Ekin* noiz sortu zen eta noiz hil, ezta zenbat zenbaki argitaratu ziren ere. Oraingoz, damuz, ikergai geratzen zaigu.

⁴ Lehen bilera Lazkaon egin zen 1964.eko Eguberritan. Guztira 20ren bat lagun bildu ziren: Gipuzkoatik Martin Etxeberria, Patxi Apalategi, J. M. Agirre, Gerardo Elorza, Jazinto Setien... Arantzazutik, Joan Mari Torrealda, Joan Joxe Olaberria, Joxe Azurmendi; Bizkaitik, Abel Muniategi, Xabier Amuriza, Alberto Gabika, Julen Kalzada, Angel Zelaieta, Ander Manterola...; Nafarroatik, Xabier Etxepeteleku, Jesus Mari Etxebeste...; Iparraldetik, Roger Idiart, Manex Pagola. Geroztik, 1966.ean, bizpahiru batzarre egin ziren, horietatik bat Donostiako «Villa Santa Teresa»n Iñaki Larrañagaren zuzendaritzapean eta, azkenengoa, ustez 4.ena, Gernikan. Azken batzarre honetan (1966.eko abenduaren 29an) lau erabaki nagusi hartu ziren:

1. EHA aldizkariari zegokionez, urtean lau zenbaki argitaratu, Artikulu-gaiek eguneroko bizimoduarekin lotu-loturik zeudenak izan behar zuten, hala nola: tertulietan izaten diren elkarrizketak, zuzentasunak eta egizaletasunak dakartzaten burrukak, erlijiozko egitura berriak, etab. EHAk ez zuen kultur aldizkari izan nahi.
2. Eskoletako filosofia eta teologiazko apunteak euskaratu, gero ikastetxe desberdinetan berrehun eta hogeiren bat ale banatzeko asmotan.
3. Seminarioetan, mintegi zein eskoletan, euskara ofizialki sartu eta landu; orobat, irakasleak euskaraz jakin ez arren, lan idatziak euskaraz egitea lortu.
4. *Zeruko Argia*-n erlijiosoen txoko bat sortzeko moduak aztertu. (Ik. EHA, 3. zenb., urterik eta orrialderik gabe).

Emaitzak, zoritxarrez, ez ziren erabakiak bezain urruti heldu. EHA aldizkariari dagokionez, hogei orrialde inguruko 3 zenbaki irten ziren, hiruak folio-erdikoak. Arazo horietan esperientzia gehiena zuela eta, Zuzendaritza *Jakin*-ek hartu zuen. Lankidetzaz aski barreiatua da: batzu erlijio-soak (Jose Mari Arzallus, Eusebio Osa, Anastasio Erkizia laterandarrak: Koldo Satrustegi eta Anton Basterretxea sakramentinoak; Joan Mari Torrealda, etab. frantziskotarrak), besteak Donostiako apezgaiak (hauen artean, Jokin Apalategi edo «Txurdintxo», Martin Etxeberria, Jose Arregi, Urbistondo, etab.). Aldizkariaz aparte, lortu zen Donostiako apezgaitegian zenbait apunte euskaraz ematea ere, hala nola: *De ecclesia*, *Kristologia* eta *Antropologia* bederen.

⁵ *Laiaketan*, 1959, 1. zenb., Hitzaurrea.

⁶ Aipu hau *Laiaketan*-etik jasoa da, 1966, 18. zenb., 47. or.

⁷ Aldizkari honen lehen zenbakia Iruñean argitaratu zen 1950.eko otsailaren 5ean eta azkenengoa, berriz, Areatzan 1959.eko abenduaren 12an. Guztira, 100 lanetik gora eman ziren 39 zenbakitan zehar, zenbaki bakoi-tzean hiru bat lan euskaraz zetozelarik. Harez gero, hots, *Estudiante Sacramentino*-ri 1959-1960 ikasturtean azkena eman zitzaionean, hizkuntza bakoi-tzak bere bidea egin zuen, gaztelaniaz *Irradiar* eta euskaraz *Arnas* argitaratuz.

⁸ *Horizontes*-en lehen zenbakia 1941.eko abenduaren 25ekoa da eta azkenengoa, berriz, 1960.eko maiatzekoa, guztira 31 zenbaki argitaratu zirelarik; azkenengo zenbakian hiru lan datoz euskaraz, prosan eta gehienbat hitz neurtuetan.

⁹ Ez dakigu *Cuadernos* aldizkari hau ez noizkoa den eta ez zenbat zenbaki argitaratu ziren.

¹⁰ Aldizkari hau 1932.ean jaio eta 1939-40 aldera desagertu zen; gaz-

telaniaz idatzirik zegoen gehienbat; jaso zituen, hala ere, euskarazko zenbait idazkitxo, olerkiak etab.

¹¹ Aldizkari hau 1937.ean jaio zen eta bizpahiru urteko bizitza izan zuen. Salbatore Mitxelena, Karmelo Iturria eta, genituen bultzagileetarik batzu.

¹² Lehenengoa 1942.ean sortu zen, S. Mitxelena, Karmelo Iturria eta abarren gidaritzapean, hain zuzen; eguna ikusten hasi orduko debekatua izan bait zen, hurrengo urtean (1943), lehenengoak utzi zuen zuloa betetzera etorri zen bigarrena, eragileak lehen aipaturiko berak izanik. Arantzazuko *Izarño*-k eta *Bai*-k Oliten dute beren anaia zaharrena: *Loramendi*.

¹³ Aldizkari honek 1948.etik 1955.era iraun zuen. Fernando Legarreta izan zen bultzagilerik nagusienetako bat; gero irakasle gisa Olitera joan zelarik, haren euskaltzaleatasunak izan zuen eraginik bertako filosofoen artean eta, bidenabar, *Gure Izarra*-ren bilakaeran.

¹⁴ Esku-makinaz idatziriko *Arnas*-en lehen zenbakia, adibidez, agintarien partetik onartua izan zen, baina ez zen ofizialki argitaratua izan. Beste aldizkariaren ofizialtasun-egoeraz xehetasunik ez badugu ere, besteetan ere antzeko zerbait gertatuko zela pentsatzeko bide ematen digu garaiko komentu-egoerak. Oztopoak oztopo, aurrera egiteko asmoz plazaratzen da *Laiaketan*: «Agirian edo ezkutuan, beti «Laiaketan» arituko gara». (*Laiaketan*, 1959, 1. zenb., Hitzaurrea). Agirian edo ezkutuan, dio. Dena dela, ondorio orokorragoak ateratzeko, sakonagotik aztertu beharko litzateke puntu hau.

¹⁵ *Laiaketan*, 1959, 1. zenb., 4. or.

¹⁶ *Gure Izarra*, 1950, 1. zenb., 2. or., Sarrera.

¹⁷ Joxe Austin Orbegozok, 1959, 1. zenb., 5. or., «Behartsuak» artikulua.

¹⁸ *Gure Izarra*, 1950, 1. zenb., 2. or.

¹⁹ *Gogoz*, 1965, 1. zenb., 3. or.

²⁰ Joxe Austin Orbegozok «Behartsuak» lanean, ibidem.

²¹ *Erein*, 1960, 1. zenb., «Gure jokabidea» lanean; orrialderik ez dakar.

²² *Ibidem*.

²³ *Arnas*, 1965, urria, 65. or.

²⁴ Aipu hau *Laiaketan*-etik jaso da, 1966, 18. zenb., 47. or.

²⁵ *Arnas*, 1960, 3. zenb., 67. or.

²⁶ *Gure Izarra*, 1952, 4. zenb., 62. or.

²⁷ *Erein*, 1960, 1. zenb., Atarikoa.

²⁸ *Gure Izarra*, 1952, 4. zenb., 62. or.

²⁹ *Laiaketan*, 1959, 2. zenb., 4. or.

³⁰ *Erein*, 1960, 1. zenb., «Gure jokabidea» artikulua.

³¹ *Platon-eneko Atarian*, Donostian, 1962, 171-172 orr.

³² *Gogoz*, 1967, 7. zenb., Sarrera.

³³ Hitzok, hemen adierazi nahi dena garbi gera ledin, euskaraz idazten eta mintzatzen dakiena eta ez dakiena elkarrengandik bereizteko asmatuak dira. Ez doaz, beraz, urrutirago.

³⁴ *Euskal idazleak, gaur*, Jakin (Oñati), 1977, 94. or.

³⁵ Koaderno gisako aldizkaritxo hau eskuz idatzirik dago eta bertan Joxe Mari Lete, Salbatore Biain, Ildefonso Alustiza, Biktorianko Iñurritegi,

Pedro Rezola, Joxe Antonio Astigarraga (Sorginpikueta) eta abarren lantxo llaburrak datoz, mistika-kutsu haundikoak eta eskuz txukun-txukun idatzia. Eskuarlean, ditugun aletxoak 1951.ekoak dira, azkenengoa maiatzaren 29koa (6. zenbakia) izanik.

³⁶ Hau makinaz idatzirik dator eta, Iñaki Bereziartua, Sabin Berasaluze, Fernando Mendizabal, Mikel Elorza eta abarrek osaturiko taldetxo batek bultzaturik, gai filosofikoak lantzen dira bertan; 1953-54 ikasturtean bakarrik argitaratu zen.

³⁷ Kezkaz jantzita, eritzi bila dator hamarren bat orrialde inguruko aldizkaritxo hau; bertan datozen izenak, besteak beste, Joxe Mari Arregi, Ruperto Ormaza, Karmelo Ajuria, Joan Miguel Pagola, Ramon Azkue, Pedro Urriolabeitia etab. ditugu. Ez dakigu zenbat zenbaki eman zituzten argitara; I, II, III eta IV zenbakitxoak bai bederen. Makinaz joa da.

³⁸ Gaiak sailkatzeko orduan, gure erizpidearen arabera jokatu dugu. Zergatik geure erizpidez? Batetik, aldizkariak berek, barne-egituraren aldetik, gaien sailkapena dexentetan aldatzen dutelako eta, bestetik, UNESCOren sailkapen-eredua aplikagarri gertatzen ez delako, horko sail berezitu gehienek ez bait dute aldizkari hauetan behar hainbateko garapenik ukan. Hemen jarraiko sei sail hauetan banatu ditugu artikulu guztiak: Erljioa, Euskal gaiak, Kultura, Filosofia, Literatura eta Besterik. Egin dugun banaketa hau, beraz, operazionala da.

³⁹ Hiruzpalau ohar egin beharrea gaude, taula hau behar bezala ulertzeko:

- a) lehen bi urteetako zuzendaritza, kolektiboa izan zen. Hona 1950.eko partaideen izenak: Bitoriano Gandiaga, Martin Aierbe, Ildefonso Alustiza, Bitoriano Iñurritegi, Joseba Etxeberria, Felix Bilbao, Jose Antonio Astigarraga. 1951.ean beste hauek ere bildu zitzaizkien: Iñaki Etxebeste, Pedro Rezola, Jose Luis Salas, Jose Mari Lete...
- b) Parentesi artean jartzen ditugun zenbakiak (alegia, 9, 13, 22, 33) ez ditugu bildu ahal izan. Ez dakigu ziur, gainera, zein zuzendari-arenak diren (9.a salbu, hau J. Intxaustik zuzendua bait da).
- c) Zuzendariaren hautapen-urtea seinalatzen dugu, baina kontu egin behar da Zuzendaritza bakoitzaren aldia, egiak, irailtik iraile-rakoa zela, ikasturtea alegia.